

POLSKA AKADEMIA NAUK
INSTYTUT HISTORII
POLSKIE TOWARZYSTWO HISTORYCZNE

KWARTALNIK HISTORYCZNY

ROCZNIK CXXV

NR 2

WARSZAWA 2018

<http://rcin.org.pl>

POLSKA AKADEMIA NAUK
INSTYTUT HISTORII
POLSKIE TOWARZYSTWO HISTORYCZNE

KWARTALNIK HISTORYCZNY

ZAŁOŻONY PRZEZ XAWEREGO LISKEGO
W 1887 ROKU

ROCZNIK CXXV
2018

2

WARSZAWA 2018

<http://rcin.org.pl>

KOMITET REDAKCYJNY

DÁNIEL BAGI (Pecz, Węgry), RICHARD BUTTERWICK-PAWLIKOWSKI (zastępca redaktora; Londyn, Wielka Brytania), DOROTA DUKWICZ (Warszawa), JERZY DYGDAŁA (Toruń), MARIAN DYGO (Pułtusk-Warszawa), JERZY EISLER (zastępca redaktora; Warszawa), JAROSŁAW HRYCAK (Lwów, Ukraina), MAGDALENA HULAS (Warszawa), MACIEJ JANOWSKI (zastępca redaktora; Warszawa), TOMASZ JUREK (Poznań), BARTOSZ KALISKI (sekretarz; Warszawa), TOMASZ KIZWALTER (Warszawa), SATOSHI KOYAMA (Kioto, Japonia), WOJCIECH KRIEGSEISEN (Warszawa), ROMAN MICHAŁOWSKI (redaktor; Warszawa), KRZYSZTOF MIKULSKI (Toruń), MICHAEL G. MÜLLER (Halle-Wittenberga, Niemcy), BORYS W. NOSOW (Moskwa, Rosja), ANDRZEJ NOWAK (Warszawa), EDWARD OPALIŃSKI (zastępca redaktora; Warszawa), HENRYK SAMSONOWICZ (Warszawa), JERZY STRZELCZYK (Poznań), PHILIPP THER (Wiedeń, Austria), JACEK WIJACZKA (Toruń)

Redaktorzy tematyczni: ROMAN MICHAŁOWSKI (średniowiecze), EDWARD OPALIŃSKI (wieki XVI–XVII), RICHARD BUTTERWICK-PAWLIKOWSKI (wiek XVIII), MACIEJ JANOWSKI (wiek XIX), JERZY EISLER (wiek XX)

ADRES REDAKCJI

Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla PAN
00-272 Warszawa, Rynek Starego Miasta 29/31
tel. +48 22 831 02 61, e-mail: kh@ihpan.edu.pl
<http://www.kh-ihpan.edu.pl>

Redaktor językowy: Małgorzata Świerzyńska
Adiunkt redakcji: Monika Jusupović

© Copyright by Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 2018

© All right reserved. No part of this book may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means without the prior permission of the publisher, Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk

© Wszelkie prawa zastrzeżone. Przedruk lub odtwarzanie fragmentów tej publikacji w mediach każdego rodzaju wymaga pisemnego zezwolenia Instytutu Historii Polskiej Akademii Nauk

p-ISSN 0023-5903

e-ISSN 2451-1315

Wersja elektroniczna czasopisma jest wersją pierwotną

Kolportaż wersji drukowanej czasopisma prowadzi
Wydawnictwo Naukowe Semper
Dział handlowy i księgarnia:
ul. Bednarska 20 A, 00-321 Warszawa
tel./fax: +48 22 828 49 73
<http://semper.pl>
<http://semper.istore.pl>

SPIS TREŚCI

Od Redakcji. Jak upadają państwa i jak odradzają się na nowo?	255
Andrzej Pleszczyński, Kryzys i upadek wczesnych państw słowiańskich oraz ich odbudowa (IX–XI wiek). Zarys problemu	263
Krystyna Szelągowska, Kryzys państwowości w połowie XVII wieku. Paralela Dania — Rzeczpospolita	303
Edward Opaliński, Kryzys, rozpad i odrodzenie I Rzeczypospolitej w okresie II wojny północnej (1655–1660)	337
Jarosław Czuby, Księstwo Warszawskie — pierwsze nowoczesne państwo polskie?	365
Dariusz Staliūnas, Nowoczesna Litwa — czy istniała alternatywa dla modelu państwa narodowego?	403
Maciej Górny, Karty na stół. Geografia i granice nowej Europy po I wojnie światowej	427

PRZEGLĄDY — POLEMIKI — MATERIAŁY

ODPOWIEDZI NA ANKIETĘ

Václav Bůžek, Drogi do poznania historii Habsburgów w czeskich naukach historycznych	471
Igor Kąkolewski, Nigdy nieumierające ciało państwa, czyli o trwałości toposu (<i>re-born statehood</i>) w europejskiej kulturze politycznej	483
Tomasz Kizwalter, Pozagrobowy żywot Rzeczypospolitej	499
Boris Nosow, Państwo (jego powstanie, upadek i odrodzenie) jako historycznie uwarunkowana forma społeczno-politycznej organizacji społeczeństwa	507
Grażyna Szelągowska, O zwycięstwie kultury nad polityką. Jak odwieczni wrogowie stworzyli suwerenne państwa i współczesną wspólnotę nordycką	517
Philipp Ther, Czechosłowacja jako państwo pohabsburskie. Rozważania o ciągłości dziejów przed i po 1918 roku	529
Michał Jerzy Zacharias, Jak państwa upadają i jak na nowo powstają?	539
Elżbieta Znamierowska-Rakk, Idea narodowa w konfrontacji z zamysłami wspólnotowymi. Przykład Jugosławii	555

Janusz Żarnowski, Odbudowa państw narodowych po I wojnie światowej ..	569
Radosław Paweł Żurawski vel Grajewski, Rozważania o upadku i odradzeniu się państw (z okazji setnej rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości)	575

CONTENTS

Andrzej Pleszczyński, The Crisis and Collapse of Early Slavic States and Their Reconstruction (the Ninth–Eleventh Centuries). An Outline of the Problem	263
Krystyna Szelańska, A Crisis of Statehood in the Mid-Seventeenth Century: A Parallel between Denmark and the Polish-Lithuanian Commonwealth	303
Edward Opaliński, The Crisis, Collapse, and Revival of the Commonwealth during the Second Northern War (1655–1660)	337
Jarosław Czubaty, The Duchy of Warsaw — the First Modern Polish State? ..	365
Darius Staliūnas, Modern Lithuania — Was there an Alternative to the Model of the Nation-State?	403
Maciej Górny, Cards on the Table. Geography and the Boundaries of New Europe after the First World War	427
REVIEWS — POLEMICS — MATERIALS	471
RESPONSES TO A QUESTIONNAIRE	

WYKAZ SKRÓTÓW

AAN	— Archiwum Akt Nowych w Warszawie
AGAD	— Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie
AGZ	— <i>Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie, t. 1–25, Lwów 1868–1935</i>
AP	— Archiwum Państwowe
AIPN	— archiwum Instytutu Pamięci Narodowej
ANK	— Archiwum Narodowe w Krakowie
APH	— „Acta Poloniae Historica”
ASWK	— <i>Akta sejmikowe województwa krakowskiego</i>
ASWP	— <i>Akta sejmikowe województw poznańskiego i kaliskiego</i>
BC	— Biblioteka Muzeum Narodowego im. Czartoryskich w Krakowie
BJ	— Biblioteka Jagiellońska w Krakowie
BK	— Biblioteka Polskiej Akademii Nauk w Kórniku
b.m.d.	— bez miejsca i daty wydania
BN	— Biblioteka Narodowa w Warszawie
BO	— Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu
BPAU-PANKr	— Biblioteka Naukowa Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk w Krakowie
BR	— Biblioteka Publiczna im. Edwarda Raczyńskiego w Poznaniu
CAW	— Centralne Archiwum Wojskowe
CDS	— <i>Codex diplomaticus nec non epistolaris Silesiae, Wrocław 1956–1964</i>
CPH	— „Czasopismo Prawno-Historyczne”
DN	— „Dzieje Najnowsze”
KDKK	— <i>Kodeks dyplomatyczny Katedry Krakowskiej, Kraków 1874–1883</i>
KDM	— <i>Kodeks dyplomatyczny Małopolski, Kraków 1876–1905</i>
KDMaz	— <i>Codex diplomaticus et commemorationum Masoviae generalis, Warszawa 1919</i>
KDP	— <i>Kodeks dyplomatyczny Polski, Warszawa 1847–1887</i>
KDW	— <i>Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski, Poznań 1877 nn.</i>
KH	— „Kwartalnik Historyczny”
KHKM	— „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”
LVIA	— Lietuvos valstybiės istorijos archyvas w Wilnie
MGH	— <i>Monumenta Germaniae Historica</i>

MGH SrG	— <i>Monumenta Germaniae Historica, Scriptores rerum Germanicarum</i>
MGH SS	— <i>Monumenta Germaniae Historica, Scriptores</i>
MK	— Metryka Koronna
MPH	— <i>Monumenta Poloniae Historica</i>
MPH s.n.	— <i>Monumenta Poloniae Historica, Series nova</i>
mps	— maszynopis
n.	— i następna
nn.	— i następne
OiRP	— „Odrodzenie i Reformacja w Polsce”
op. cit.	— opus citatum
oprac.	— opracował
PH	— „Przegląd Historyczny”
PL	— <i>Patrologiae cursus completus. Series Latina</i> , Paris 1844–1865
por.	— porównaj
przyp.	— przypis
PSB	— <i>Polski Słownik Biograficzny</i>
RDSG	— „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych”
red.	— redaktor, redakcja
RH	— „Roczniki Historyczne”
RHum	— „Roczniki Humanistyczne”
rkp.	— rękopis
RWHF PAU	— „Rozprawy i Sprawozdania z Posiedzeń Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności”, Kraków 1874–1891
	— „Rozprawy Akademii Umiejętności. Wydział Historyczno-Filozoficzny”, Kraków 1891–1918
	— „Rozprawy Polskiej Akademii Umiejętności. Wydział Historyczno-Filozoficzny”, Kraków 1921
	— „Rozprawy — Polska Akademia Umiejętności. Wydział Historyczno-Filozoficzny”, Kraków 1921–1928/1929
	— „Rozprawy Wydziału Historyczno-Filozoficznego — Polska Akademia Umiejętności”, Kraków 1928/1929–1952
	— <i>Rozprawy Wydziału Historyczno-Filozoficznego — Polska Akademia Umiejętności</i> , Kraków 1992–
SDRE	— „Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej”
SGKP	— <i>Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich</i>
SH	— „Studia Historyczne”
SIRIO	— <i>Sbornik Imperatorskogo Russkogo Istoričeskogo Obščestva</i> , t. 1–148, S.-Peterburg 1867–1916
Sobótka	— „Śląski Kwartalnik Historyczny «Sobótka»”
SPPP	— <i>Starodawne Prawa Polskiego Pomniki</i>
SRP	— <i>Scriptores Rerum Polonicarum</i>

SSS	— <i>Słownik Starożytności Słowiańskich</i>
St. Źr.	— „Studia Źródłoznawcze”
sygn.	— sygnatura
Urzędnicy	— <i>Urzędnicy Dawnej Rzeczypospolitej XII–XVIII Wieku. Spisy</i> , red. A. Gąsiorowski, t. 1–, Wrocław, Kórnik 1985–
Urzędnicy, Litwa	— <i>Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego XIV–XVIII wiek. Spisy</i> , red. A. Rachuba, t. 1–, Warszawa 2004–
VC	— <i>Volumina Constitutionum</i> , t. 1–, Warszawa 1996– (należy cytować odpowiednio, według wzoru: VC 1/1)
VL	— <i>Volumina Legum</i> , t. 1–8, Warszawa 1732–1782; t. 9, Kraków 1889; t. 10, Poznań 1952 (cytować np.: VL 7, s. 234)
wyd.	— wydanie, wydał
z.	— zeszyt
ZH	— „Zapiski Historyczne”
zob.	— zobacz

TRANSLITERACJA SŁOWIAŃSKICH ALFABETÓW CYRYLICKICH

Nr	Litera alfabetu cyrylicznego		Transliteracja		Język*	Nr	Litera alfabetu cyrylicznego		Transliteracja		Język
	Upp.	Down.	Upp.	Down.			Upp.	Down.	Upp.	Down.	
1	А	а	А	а	b b u m r s u	27	Р	р	Р	р	b b u m r s u
2	Б	б	В	в	b b u m r s u	28	С	с	С	с	b b u m r s u
3	В	в	В	в	b b u m r s u	29	Т	т	Т	т	b b u m r s u
4	Г	г	Г	г	b b u m r s u	30	Ѓ	ѓ	Ѓ	ѓ	s
5	Д	д	Д	д	b b u m r s u	31	Ќ	ќ	Ќ	ќ	m
6	Ђ	ђ	Ђ	ђ	s	32	У	у	У	у	b b u m r s u
7	Ѓ	ѓ	Ѓ	ѓ	m	33	Ў	ў	Ў	ў	b
8	Е	е	Е	е	b b u m r s u	34	Ф	ф	Ф	ф	b b u m r s u
9	Ё	ё	Ё	ё	b r	35	Х	х	Х	х	b b u m r s u
10	Є	є	Ê	ê	u	36	Ц	ц	С	с	b b u m r s u
11	Ж	ж	Ž	ž	b b u m r s u	37	Ч	ч	Č	č	b b u m r s u
12	З	з	З	з	b b u m r s u	38	Џ	џ	Đ	đ	m s
13	С	с	Ž	ž	m	39	Ш	ш	Š	š	b b u m r s u
14	И	и	І	і	b** b u m r s u	40	Щ	щ	Ŝ	ŝ	b u r u
15	І	і	Ì	ì	b r** u	41	Ъ	ъ	"	"	b** b u r
16	Ї	ї	Ï	ï	u	42	Ы	ы	Ÿ	ÿ	b r u**
17	Ј	ј	Ǧ	ǧ	m s	43	Ь	ь	'	'	b b u r u
18	Й	й	Ј	ј	b b u r u	44	Э	э	È	è	b r
19	К	к	К	к	b b u m r s u	45	Ю	ю	Û	û	b b u r u
20	Л	л	Л	л	b b u m r s u	46	Я	я	Â	â	b b u r u
21	Љ	љ	Ĺ	ĺ	m s	47	'	'	'	'	b b u m r s u
22	М	м	М	м	b b u m r s u	48	Ї	ї	Ĝ	ğ	b** u**
23	Н	н	Н	н	b b u m r s u	49	Љ	љ	Ě	ě	b** r** u**
24	Њ	њ	Ñ	ñ	m s	50	Ж	ж	Ă	ă	b u**
25	О	о	О	о	b b u m r s u	51	Θ	θ	Ĥ	ĥ	r**
26	П	п	Р	р	b b u m r s u	52	У	у	ÿ	ÿ	r**

* Oznaczenia języków: b — białoruski, bu — bułgarski, m — macedoński, r — rosyjski, s — serbsko-chorwacki, u — ukraiński.
 ** Występuje w dawnej pisowni.

INSTYTUT HISTORII PAN
PRZEDSTAWIA

PRZESZŁOŚĆ
W KULTURZE
ŚREDNIOWIECZNEJ
POLSKI

I

INSTYTUT HISTORII POLSKIEJ AKADEMII NAUK
WYDAWNICTWO NERITON

www.ihpan.edu.pl

ISSN 0023-5903

06 >

<http://rcin.org.pl>